

וצ"ע (לפי צד זה) מה יהא הדין אם בא לסלקו בתוך אחד-עשר חדש למשל, שלכאורה נראה שחייב לתת לו זמן נוסף למגורים (כמעט חודש), או לנכות ולהחזיר לו ממה ששילם, שהרי כבר שילם 11/12 חלקים מהסך הכולל, ולא דר אלא 10/12 מזמן השכירות. וצ"ע.

'אבל בא בתחלת החדש כולו למשכיר, בסוף החדש כולו לשוכר' — על תפיסה לאחר שגולד הספק - ע"ע במובא בב"מ קב: (חוברת כו).

(ע"ב) 'אמר רב הונא: אמרי בי רב...' — עיין רשב"ם (מסנהדרין יז), ד'אמרי-בי-רב' הוא רב המנונא. ואף שרב המנונא צעיר הרבה מרב הונא ממלא מקומו של רב, שהרי משמע בקדושתין כה. שרב המנונא היה חברו הצעיר של רב חסדא וכפוף אליו. ושם כט: משתבח ליה רב חסדא לרב הונא בדרב המנונא דאדם גדול הוא, עיי"ש. ומשמע שבקושי הוכר לרב הונא. ובמו"ק כה. מבואר שנפטר יחד עם רבה בר רב הונא. ומ"מ גם הוא 'תלמידיה דרב' (ב"ק קו סו"ע"א). ונראה דשימושו בישיבת רב היה יותר אף מתלמידי רב הגדולים, שכן מצינו בעירובין רב מלמדו פתגמי חכמה ומוסר וקורא לו 'בני', וכנראה היה אז צעיר מאד, ובקידושין (כט: הנ"ל) מבואר שאחר לישא אשה, ועל כן נמצא הוא הוותיק מבני הישיבה, ובכל מה שמהלך בבי-רב הוא המוסמך ביותר, עד שאפילו רב הונא אומר משמו. (ומצינו כענין הזה בן עזאי. ואכ"מ). (בדרך טובים)

דף קן

(ע"ב) 'הני מילי היכא דלא קים ליה בגוה אבל היכא דקים ליה בגוה — סבר וקביל' — משמע קצת, שאף על פי שבאמת רב פפא הבין מדברי המוכר שיוסיף לו עד עשרים, אעפ"כ כיון שהיה ראוי להבין שהכוונה שעדיף לו כעשרים, חלה המכירה כמו שהיא. (ע' באילת השחר). ומבואר בדברי הריטב"א, שרב פפא באמת ידע שאין בה עשרים, אלא שסבר שמא המוכר שאומר לו עשרים, יודעה ומכירה יותר ממני, וכנראה טועה אני בהערכת. או סבר שכוונת המוכר שחשבון המחיר יהיה לפי סכום מסוים לעשרים, וצריך עתה לנכות מן המחיר. והשיבו אביי, לא כי, כוונת המוכר היתה שעדיפה היא כעשרים. וע"ע בשו"ת רשב"ש תקפ"ט).

'תניא ר' יוסי אומר: האחין שחלקו, כיון שעלה גורל לאחד מהן — קנו כולם. מ"ט? אמר ר' אלעזר כתחלת ארץ ישראל... אי מה להלן בקלפי ואורים ותומים אף כאן... אמר רב אשי: בההוא הנאה דקא צייתי להדדי גמרי ומקני להדדי' — כן גרס רשב"ם. ולגרסה זו, אין בדברי רב אשי חזרה מדברי ר' אלעזר, ולעולם נשאר הלימוד מתחילת ארץ ישראל, אלא שעל הקושיא שחסר קלפי ואורים-ותומים, מתרץ רב אשי שיש כאן גמירות דעת לקנין ומועיל הגורל אף ללא קלפי ואורים-ותומים.

וצריך לבאר הענין, הלא על כל פנים אין כאן גורל שוה לגורל הראשון, כי חסרים קלפי וא"ת, וכיצד מועילה הגמירות-דעת להצטרף עם הגורל להשלים חסרון זה?

אלא, יש להבחין כאן בשני דינים; החלוקה, והזכיה של כל אחד בחלקו הפרטי. כלומר, עצם הגורל אינו אלא מעשה-חלוקה בנכס המשותף, המסלק את זכותו של כל אחד מחלקו של חברו, אך

אינו מהווה מעשה קנין המזכה כל אחד בחלקו הפרטי. וזו קושיית הגמרא 'אי מה להלן בקלפי ואו"ת אף כאן...'. — כלומר, תינח בגורל ההוא שנעשה בקלפי עפ"י אורים ותומים שבררו לכל אחד שזוהו חלקו, לכן הועיל הגורל להקנות לכל אחד את חלקו, אבל גורל לבדו, הלא אין בו דין קנין שיזכה על ידו כל אחד בחלקו (וממילא לא חל דין חלוקה כלל, ששני הענינים אחוזים וקשורים זל"ז ואין לאחד מקום לחול ללא חברו)?

ועל זה תרצו, 'בההיא הנאה דקא ציייתי להדדי גמרי ומקנו להדדי' — והרי זה נחשב כאילו נתברר חלקו של כל אחד, ואין חסרון אלא של 'מעשה חלוקה' בלבד, ושוב ילפינן מתחילתה של א"י חלות דין מעשה חלוקה שהיה עפ"י הגורל לבדו.

ולפי אלו הגורסים 'אלא אמר רב אשי...'. — ניתן לפרש הקושיא והתירוץ בפשיטות בדרך זו: כיון שחסר קלפי ואו"ת, אין זה גורל כלל וכלל ואי אפשר לך ללמוד מן הגורל הראשון שהיו בו כל אלו? ומסיק, אכן אי אפשר ללמוד משם, וגורל לבדו אינו כלום מצד עצמו, אלא מצד ההסכמה ההדדית שביניהם, על ידי 'ההיא הנאה דקא ציייתי...'. (עפ"י חדושי הגר"ח הלוי — שכנים ב,יא. ע"ש ביתר הרחבה, בבאור מחלוקת הרמב"ם והראב"ד בענין זה. ובאר ששאלה זו, אם גורל מועיל לבדו ללא קנין, אינה שייכת לשאלת ברירה, שאף לדעת הסוברים 'אין ברירה' (והאחין שחלקו — לקוחות הן), אפשר שאין צריך קנין). וע' בקובץ שעורים לעיל ג — מובא ביוס"ד שם.

שיטת הרא"ש (בתשובה. מובא בטור וברמ"א — חו"מ קעג,ב), שהגורל בעצמו אינו 'קנין' אלא רק מברר החלקים, ורק כשהחזיק האחד בחלקו — החלוקה קיימת).

— כתב רשב"ם שאין חילוק בין קרקע למטלטלין, ובשניהם מועילה סברת 'גמרי ומקנו להדדי'. ואולם הריטב"א הביא בשם מורו שאינו מועיל אלא בקרקע ולא במטלטלין, לפי שאותה קבלת הנאה הרי היא נחשבת כקנין כסף, ואין קנין כסף במטלטלין.

(וכן מצאנו מחלוקת כזו בין הראשונים לענין הנאת 'אדם חשוב' — בקדושין ו) — עפ"י 'אילת השחר'. עוד על קנין ד'בההיא הנאה' ללא מעשה מיוחד, בשותפין ובשאר מקומות — ע' שו"ת מהר"ק כ, קפא; רש"ש בכורות יח: חזון איש — ב"ב ד,י; ובמובא בב"ק טז).

'לשמואל דאמר מקמציני, למימרא דקם דינא, והא רב ושמואל דאמרי תרויהו...'. — ואין לחלק ולומר שכאן אינו אלא בירור החלקים, ושם מדובר על הקנאה חדשה — מפני שהקושיא על שמואל, והרי שיטתו (להלן) שהאחין שחלקו — לקוחות הן. (עפ"י חדושי ר' מאיר שמחה. וע"ש עוד במה שהקשה על השוואת הנידונים, ונשאר ב'צע"ג).

דף קז

'רב אמר בטלה מחלוקת, קא סבר האחים שחלקו יורשין הן, ושמואל אמר ויתר, קא סבר האחין שחלקו לקוחות הוו, וכלוקח שלא באחריות דמי' — יש לבאר מה לי אם 'כירשין' אם 'כלקוחות', הלא לכאורה השאלה היא אחת: האם נטילת הבעל-חוב מאחד מהם מחשיבה את החלוקה כחלוקה-שאינה-צודקת, ואם כן, יש לחלוק מחדש, או שמא החלוקה שמלכתחילה היתה צודקת, ואז אין לחלוק שוב?

א. פיחת כלשהו — ינכה מן החשבון. הותר כלשהו — מחזיר למוכר. ומחזיר לו קרקע או מעות, כפי רצון המוכר, (שעשו תקנה עבורו לדרוש מעות, כי אין לו שימוש בפיסת קרקע קטנה). ואם היה שינוי בחיר הקרקע בין שעת הקנייה להתורה, אין כופין את הלוקח להחזיר מעות אלא כפי ערך הזול.

היה המותר שיעור חשוב (בשדה — ט' קבין. בגינה — חצי קב לת"ק, או רובע לר"ע) — מחזיר לו את עודף השטח ואינו חייב להחזיר לו מעות. (שיש לו למוכר כדי שימוש בשטח זה ואינו נפסד בהחזרתו).

וכן אם לא היה במותר שיעור חשוב, אלא שהיה סמוך לשדה אחרת של המוכר — אין לחייב את הקונה להחזיר דמים אלא יכול להחזיר בקרקע בסמוך לשדה המוכר. (והסתפק רב אשי בשהיה בור / אמת המים / דרך הרבים / ריכבא דדיקלי — מפסקת ביניהם. ועלה ב'תיקן').

ב. אפילו פיחת או הותר רובע לסאה (או שלשים רובעים לכוור, וכל על זה הדרך) — הגיעו. יתר מכאן יעשה חשבון. (ובהותר, מחזיר קרקע או מעות, כנ"ל). וחוזר כל המותר על בית-כוור. (וע' בשטמ"ק שיטה אחרת לר"י בן מגאש).

היה הפרש בכדי שיעור חשוב לעצמו (כנ"ל — ט' קבין לשדה וכו') — נחלקו אמוראים: רב הונא אמר שאין כאן מחילה אלא כל אותו השטח המותר — חוזר. ורב נחמן אמר שאם מכר לו שטח גדול ואותו מותר הוא ביחס 'רובע לסאה' או פחות — הגיעו. ורק כאשר אותו שטח הוא יותר מרובע לסאה — חוזר למוכר. (והלכה כמותו. פוסקים. ועריטב"א).

(הרמב"ם והשו"ע (וכן הובאה שיטה זו ברשב"ם) פירשו, שלעולם יד המוכר על העליונה אלא אם השטח העודף הוא ט' קבין בנוסף על שיעור 'רובע לסאה' שאז מחזיר קרקע ולא מעות).

ג. מסקנת הגמרא שסתמא כ'הן חסר הן יתר' דמי. (ואם לא דיברו על קרקע מסוימת, שהלוקח יודעה ומכירה — חייב ליתן לו בדיוק בית כור. ואם חסרה, יש שכתבו שיכול הלוקח לבטל המקח, וי"ח. — עתוס', רא"ש, רשב"א, ועוד).

ד. הפרש של פחות משתות — הגיעו. יתר משתות — ינכה. שתות עצמה — לרב הונא, כפחות משתות דמי. ורב יהודה, כיותר משתות. (ברמב"ם ובטושו"ע (ריח, טו) נפסק כרב הונא, דברייתא מסייעת לו, וכן בירושלמי מובאת רק שיטה זו. ואולם רב האי גאון פסק כרב יהודה — ערא"ש).

אם הקונה מכיר את השדה וקיים ליה בגוה — הרי סבר וקיבל, ואפילו ביתר משתות הגיעו.

דף קה

קסה. כיצד יש לדון שתי לשונות הסותרות זו לזו, שנאמרו במשפט אחד על ידי המוכר?

שיטת בן ננס לתפוס לשון אחרון, וכן דעת רב. ואולם כמה תנאים חולקים וסוברים לדון הדבר כספק, אם העיקר כלשון ראשון או כלשון אחרון, ומעמידים את הקרקע בחזקת המוכר ואת המטלטלין בחזקת התפוס בהן. וכן הורה שמואל. (ורב נחמן — בב"מ, (אלא שנחלקו שם שמואל ור"נ בענין תפיסה בספקות). וכן כתב הרשב"ם וש"פ להלכה. וראה ביתר בב"מ דף קב — שאלה ריד).

דפים קו — קז

קסו. א. האם הטלת גורל בשביל חלוקת שותפין, יש לה תוקף של מעשה-קנין, ומאימת?

ב. שלשה שותפין, שקדמו שנים מהם והטילו גורל (לחלוקת הנכס לשלשה חלקים) ללא ידיעת השלישי — האם יש תוקף לאותו גורל?

- ג. שני שותפין שהטילו גורל לחלוקה בין שניהם, ולפתע בא להם אח ממדינת-הים — האם בטלה חלוקתם?
 ד. אחים שחלקו ובה בעל-חוב ונטל חלקו של אחד מהם — מה דינם?
- א. מפורש בסוגייתנו, שכשהטילו גורלות ועלה הגורל לאחד מהם — כבר נתקיימה החלוקה לכולם, לפי שגמרו ומקנו להדדי באותה הנאה שנשמעין זל"ז לחלוק בגורל. (ואפילו למ"ד 'אין ברירה' והרי הן כלקות — עפ"י הגר"ס. וע' בקוב"ש לעיל ג.) ואולם הרא"ש כתב (בתשובה), שהגורל אינו קונה אלא מברר החלקים, וכשהחזיק אחד בחלקו — החלוקה קיימת.
- (שיטת הרשב"ם שאין חילוק בין חלוקת קרקע למטלטלין. ויש מי שכתב שרק בקרקע מועיל לקנות, שהרי יש בה קנין-כסף, אך לא במטלטלין).
- ב. לפרשב"ם, החלוקה קיימת לגמרי, אע"פ שחלקו ללא דעתו, (אלא שצריכה להעשות כדין וכהלכה, כגון בדברים הצריכים שומא — בפני שלשה אנשים). ובתוס' פקפקו בדבר, שיפילו גורל מחדש, ורק אם החלק הנשאר יפול לשלישי, נשארת חלוקת הגורל הקודם בתקפה.
- ג. רב אמר: בטלה מחלוקת, ושמואל אמר מקצצין משלהם ונותנים לו. (ומשמע ברשב"ם שהשלישי נוטל ללא גורל כלל אלא כל אחד נותן לו משלו. והתוס' תמהו על כך, ור"י חלק, שזכותו לדרוש גורל, אלא שלאחר שעלה לו הגורל, החלוקה של השנים הראשונים בעינה עומדת, (כל שאינה סותרת לגורל השלישי).
- רב פפא פסק כשמואל, ואולם אמימר פסק כרב, וכן מסקנת סתמא דגמרא. (וכן הלכה. קעה, ג. ואפילו נתרצה השלישי ליטול מעט מזה ומעט מזה ללא גורל, יכול כל אחד מהשנים לבטל החלוקה, כיון שהיתה בטעות. רבנו יונה; שו"ע שם).
- ד. רב אמר בטלה מחלוקת, שסובר 'יש ברירה', והאחין שחלקו — יורשים הם, ועל כולם מוטל לפרוע חוב אביהם. ולשמואל — האח שהוגבה ממנו הפסיד, שלדעתו האחין שחלקו — לקוחות הן, וכלוקח שלא באחריות. רב אסי אמר: נוטל אותו אח רביע בקרקע ורביע במעות. (לפרשב"ם, הכוונה או רבע בקרקע או במעות. ולהתוס' — רבע בקרקע ורבע (יכולים לפרוע) במעות.
- והסיקו בגמרא שבטלה מחלוקת. (וכנ"ל. קעה, ה)

דף קז

קסז. שלשה שירדו לשום, ודעותיהן חלוקות — כיצד הכרעת הדין?

- אם שנים מסכימים לדעה אחת — בטל היחיד במיעוטו.
- אם כל אחד נקב שיעור אחר — לתנא קמא יש לדון כאמצעי שביניהם. (גם אם אינו כשיעור הממוצע מבין כולם. כ"כ רשב"ם ועוד. וכ"פ הסמ"ע. ואולם הרמב"ם והשו"ע כתבו שהולכין לעולם אחר הסכום הממוצע).
- ר' אליעזר בר' צדוק אומר: נידון כממוצע שבין השנים הממעיטים. (כגון, אחד אומר 80, אחד 100 ואחד 120 — נדון 90).
- אחרים אומרים: עושין שומא ביניהם ומשלישין. (בדוגמא הנ"ל: נדון ב-93.33... ע' הטעם ברשב"ם. ולכאורה משתנה הדבר לפי אומדן אפשרות הסטיה בהערכה, לפי גודל הסכום הנידון). וכן שנו דייני גולה. והסיק רב אשי שאין הלכה כן, (אלא הלכה כת"ק. קג, ב. וכנ"ל).

- קסח.** א. האומר לחברו: 'חצי שדה אני מוכר לך' — מה הוא נותן לו?
 ב. האומר לחברו: 'חציה שבדרום אני מוכר לך' — מה הוא נותן לו?